

6769 SAYILI SINAÎ MÜLKİYET KANUNU İLE TÜRK TASARIM HUKUKUNDA YENİ DÖNEM

A New Era In Turkish Design Law With Industrial Property Law Numbered 6769

Arş. Gör. Şeyma YURDUSEVEN¹

Geliş Tarihi: 30.03.2017

Kabul Tarihi: 21.04.2017

ÖZET

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu; marka, tasarım, patent ve faydalı model, coğrafi işaret ve geleneksel ürün adlarının korunmalarına ilişkin olarak daha önce farklı kanun hükmünde kararname ile yapılmış olan düzenlemeleri tek çatı altında toplamakta ve bu KHK'ları yürürlükten kaldırmaktadır. Düzenlediği bütün alanlarda önemli değişiklikler getirmiş olan kanun; Türk Tasarım Hukukunda yeni bir dönem başlatmıştır. Tasarım hukukunun bir çok alanında köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler büyük ölçüde AB mevzuatı ile uyumludur ve 554 sayılı KHK döneminde uygulamada karşılaşılan bir çok sorunu çözmüştür.

Tescilsiz tasarım koruması, başvuru sırasında re'sen yenilik incelemesinin yapılması, kısmî hükümsüzlüğün düzenlenmesi, kötüniyetin bir hükümsüzlük sebebi olarak belirtilmesi ve eşdeğer parça korumasının düzenlenmesi bu değişikliklerden bazılarıdır.

Bu çalışmada, 6769 sayılı Kanun ile getirilen yenilikler ışığında Türk Tasarım Hukukunun yeni dönemi değerlendirilmektedir. İzlenen sistematik, konunun teorik altyapısının kurulması, eski sistemle yeni sistemin hem mevzuat hem de doktrindeki görüşlere göre karşılaştırılması ve uygulamada önceden karşılaşılanlar ile şimdiden sonra karşılaşılabilecek sorunlara değinilmesi şeklinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sınai Mülkiyet Kanunu, Tasarım, Tescilsiz Tasarım Koruması, Yenilik, Ayırt Edicilik, Tasarımın Hükümsüzlüğü

ABSTRACT

Industrial Property Law numbered 6769; gathers regulations made with different decree laws regarding the protection of trademarks, designs, patents, utility models, geographical signs and traditional specialties under the same roof and abolishes those decrees. This law, which brought about big changes in all areas it regulates, commenced a new era in Turkish Design Law. Fundamental changes have been made in a lot of areas of the design law. These changes mostly conform to EU regulations and they solve a lot of the problems that was being encountered within the era of the decree law numbered 554.

Unregistered design protection, the fact that a novelty inspection will be done ex officio within the process of application, partial invalidity being regulated, bad faith being indicated as a reason for invalidity and equivalent piece protection being regulated are some of those changes.

In this study, the new era in Turkish design law that has been brought upon by Industrial Property Law numbered 6769 is being evaluated. The pursued systematic is establishing the theoretical background of the subject, comparing the new and the old systems in relation with both legislations and remarks in doctrine and evaluating the problems that has been encountered until the new law and the problems that can be encountered after its effectiveness.

Key Words: Industrial Property Law, Design, Unregistered Design Protection, Novelty, Individual Character, Invalidity of Design.

¹ Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi, Medenî Hukuk ABD. seymayurduseven88@gmail.com.

GİRİŞ

Türk Hukukunda tasarımlar, 1995 yılında yürürlüğe giren 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile koruma altındaydılar. Fikri sinaî haklar hukukunun bir çok alanı gibi, bu alan da kanun hükmünde kararnameler ile yürütölmekteydi. Uzun süredir çıkması beklenen 6769 sayılı Sinaî Mülkiyet Kanununun, 10 Ocak 2017 tarih ve 29944 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle marka, patent, tasarım ve coğrafi işaretlerin tescil ve korunmasına ilişkin hükümler tek kanun altında toplanmış ve fikrî sinaî haklar hukukunda kanun hükmünde kararnameler dönemine son verilmiştir.

6769 sayılı Sinaî Mülkiyet Kanunu tasarımlar açısından büyük değişiklikler getirmiş, tasarım hukukunu yeniden şekillendirmiş, öncesinde karşılaşılan bir çok sorunu çözmüştür. 554 sayılı KHK kapsamında sadece tescilli tasarımlar koruma altına alınmıştı. Tescilsiz tasarımlar için özel bir koruma bulunmamaktaydı ve bunların korunması için haksız rekabet hükümleri ve FSEK hükümlerinden faydalanılıyordu. Oysa her gün yeni bir ürünün geliştirildiği piyasa ortamında tescil için gerekli usullerin her bir ürün için uygulanması, bu işlemler için gerekli süreler, emek ve masraflar özel bir korumayı şart kılmaktaydı. 6769 sayılı Kanun bunu sağlamıştır.

Yenilik kriteri her ne kadar tasarım korumasının esaslı bir şartı ise de, bu başvuru sırasında re’sen incelenmediği için önemli sorunlar oluşuyordu. Şimdi başvuru sırasında yenilik kriteri bakımından re’sen inceleme şartı getirilmiştir. Birleşik ürünlerin parçalarının da normal kullanım esnasında görünür olması ve münferiden yenilik ve ayırt edicilik şartlarını sağlaması kaydıyla tasarım korumasından faydalanabilmesi öngörülmüştür. Eşdeğer parçaların onarım amaçlı kullanımı konusu düzenlenmiştir. Önceden KHK kapsamında olmamasına rağmen doktrinde ve içtihatlarda kabul edilen hükümsüzlük sebebi olarak, “kötüniyet” 6769 sayılı Kanunla düzenlenmiş ve boşluk doldurulmuştur.

I. Tasarım Kavramı

A. Tasarım

Tasarım (design) sözcüğü, biçim vermek, temsil etmek anlamına gelen Latince *designare* sözcüğünden türemiştir². Tasarım, tasarımcının iç dünyasının dışa yansması, yani onun yaratıcılığının sonucunun dış dünyadaki görünümüdür³. Ancak tanımdan, tasarımın yalnızca estetik bir ihtiyacı

² Tunalı, İsmail, Tasarım Felsefesine Giriş. İstanbul 2002, s. 12.

³ Güneş, İlhami. Endüstriyel Tasarım Tescilinin Sağladığı Hukuksal ve Cezai Koruma ile Uygulama Sorunları. FMR C. 7 S. 3. 2007. s. 13.

karşıladığı çıkarılmamalıdır⁴. Bunun aksine tasarım işlevsellik ve verimlilik açısından oldukça önemlidir. Çünkü tasarımın, ürünün geliştirilmesi ve pazarlanmasında çok büyük rolü vardır⁵.

6769 sayılı Kanununun 55. maddesinde tanımlandığı şekliyle tasarım; *“..ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümüdür.”* 554 sayılı KHKda ise tasarım; *“bir ürünün tümü veya bir parçası veya üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyuları ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütün”* şeklinde tanımlanmaktaydı. Bu iki tanım temelinde aynı olmakla birlikte, değişen kısım önceden “insan duyuları ile algılanma” kriteri aranırken şimdi bunun yerine “görünüm” ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Bu durumda görme duyusu dışındaki insan duyularının tasarımın algılanması hususunda etkin olmayacağı açığa kavuşturulmuştur. Öncesinde de doktrinde bunun görme duyusu olarak algılanması gerektiği kabul edilmekte ve birçok tasarım tanımında görünüm ifadesi kullanılmaktaydı⁶. 6769 sayılı Kanunla bu konu açıklığa kavuşmuştur.

1883 tarihli Paris Sözleşmesi, tasarım kavramından “design and models” (tasarım ve model); 1886 tarihli Bern Sözleşmesi ve Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi “work of applied art” (uygulamalı sanat eseri) olarak söz etmektedir. Sonrasında 1994 yılında imzalanan TRIPS Sözleşmesinde “industrial design” (endüstriyel tasarım) terimi kullanılmıştır. 6/2002 sayılı AB tüzüğünde⁷ ise “community design” (topluluk tasarımı) ifadesi kullanılmıştır. 554 sayılı KHK’nın isminde her ne kadar “endüstriyel” ifadesi geçse de, içerik bu şekilde değildir. Tanımların bulunduğu 3. maddenin a bendinde “tasarım”

⁴ Türk hukukunda tasarımın estetik olması, göze hoş gelmesi, süsleme amaçlı olması gerekli değildir. Sadece işlevsel, estetikliği amaçlamayan tasarımlar da söz konusu olabilir. Amerikan hukukuna tasarım patentinin verilebilmesi için bu tasarımın “ornamental” yani süsleyici, dekoratif olması şartı bulunmaktadır. estetik olmanın yanında işlevsel de olabilir, bunun için bir engel yoktur. Du Mont, Jason J.; Janis, Mark D., “Functionality in Design Protection Systems” 19 J. Intell. Prop. L. 261 2011-2012, s. 264.

⁵ Fryer, W.T. “Optimizing Economic Benefits by Encouraging Use of Design Registrations and Patent Protection” Journal of the Patent and Trademark Office Society, October 2003, s.784.

⁶ Suluk, Cahit. Yedek Parça Tasarım Hakkının Korunması (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2000, s.19. Kılıçoğlu, Ahmet. Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar. Ankara 2013, s 9. Karahan, Sami; Suluk, Cahit; Saraç, Tahir; Nal, Temel. Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları. Ankara 2012, s. 265. Tekil, Müge. 554 Sayılı KHK Çerçevesinde Endüstriyel Tasarım Kavramı ve Koruma Şartları. İHFM C. LV S.4 1997, s. 237. Tekinalp Ünal. Fikri Mülkiyet Hukuku. İstanbul 2002. s, 15.

⁷ 6/2002 sayı ve 12 Aralık 2001 tarihli Topluluk Tasarımlarına İlişkin KONSEY Yönetmeliği (EC) OJ L 3, 5.1.2002, s.1.

ifadesi yalnız kullanılmakla birlikte ayrıca b bendinde ürünün tanımı yapılırken “endüstriyel yolla veya elle üretilen herhangi bir nesne” ifadesi kullanılarak sadece endüstriyel olduğu kabul edilen değil, bütün tasarımların korunmasının mümkün olacağı belirtilmiştir⁸. Doktrindeki bir görüşe göre endüstriyel ifadesinin tasarımın başına eklenmesinin sebebi estetik tasarımların dışlanması, onların koruma kapsamı dışında bırakılması değil, tasarımın sadece sanatın değil, endüstrinin de bir parçası olduğunu vurgulamaktır⁹. Ancak endüstriyel olmayan tasarımların da koruma kapsamında olması doktrin ve içtihatlar tarafından KHK’nın 3. maddesinin bu şekilde yorumlanması ile kabul ediliyor olsa da bu, KHK’nın ismi ile içeriği arasında tezata sebep olmuştur¹⁰. 6769 sayılı Kanunda endüstriyel ifadesi hiç kullanılmayarak bu tezat ortadan kaldırılmıştır. Bu da AB mevzuatına uyumluluğu artırmıştır.

Endüstriyel tasarım/tasarım karışıklığından ve tasarımın sadece estetik mi yoksa estetik olmakla birlikte işlevsel de mi olduğu tartışmalarından da anlaşılabilceği gibi tasarım, yanlış anlaşılmalara açık bir fikrî hak olmuştur. Tasarımın hangi hükümlere göre düzenleneceği de, hukukî düzenlemelerle açıklığa kavuşmuş olmakla birlikte, bu karışıklıklardan biridir. Bir görüşe göre; tasarımın iki tür değeri vardır. Bunlardan birincisi tasarımcının yaratıcılığının sonucu olan görsel fikri ürün, ikincisi ise bu yaratıcılığın, ürünün market değerine eklediği katkıdır¹¹. Bu durumda, ilk bahsedilen kısım, yani yaratıcılık ürünü olan görsel fikir ve sanat eseri sayılarak, telif hakkı kapsamında korunmalı, ikinci kısım ise patente yakın bir tescil sistemi ile korunmalıdır¹². Başka bir görüşe göre ise tasarımlar açık bir şekilde fikir ve sanat eserlerine girerler ve buna göre, tamamen telif hakkı olarak korunmalıdırlar¹³. Sonuç olarak, 6/2002 sayılı AB tüzüğü ile tasarımlar telif hakları ve patentlerden bağımsız bir yaklaşım ile düzenlenmiştir. *Telif yaklaşımı* ya da *patent yaklaşımı* reddedilerek *tasarım yaklaşımı* kabul edilmiştir¹⁴. Türk hukukunda da hem KHK döneminde hem de 6769 sayılı Kanun döneminde telif hakları ve patentlerden ayrı, bağımsız bir yaklaşımla tasarım hukukunun düzenlenmiş olduğunu kabul edebiliriz.

⁸ Tekil, s. 237.

⁹ Tekinalp, s. 564.

¹⁰ Tekil, s. 237.

¹¹ Saez V.M. “The Unregistered Community Design” E.I.P.R. 2002, 24(12), s. 585.

¹² Saez, The Unregistered Community Design, s. 585. Miniotas, Mikas, Novelty and Individual Character in the Community Design Law, Unpublished Master’s Thesis, 2005, s. 7.

¹³ Jehoram H.C. “The EC Green Paper on the Legal Protection of Industrial Design: Half Way Down the Right Track – A View from the Benelux” E.I.P.R. 14(3), 1992, s.76.

¹⁴ Kur A. “The Green Paper’s “Design Approach” – What’s wrong with it” E.I.P.R. 15(10) 1993, s. 376.

B. Ürün

554 sayılı KHKda ürün kavramı 3. maddede şu şekilde tanımlanmaktaydı: *“Ürün, bilgisayar programları ve yarı iletkenlerin topografyaları hariç olmak üzere, endüstriyel yolla veya elle üretilen herhangi bir nesnenin yanısıra bileşik bir sistem veya bunu oluşturan parçaları, setler, takımlar, ambalajlar gibi nesnelere, birden çok nesnenin veya sunuşun birarada algılanabilen bileşimlerini, grafik semboller ve tipografik karakterleri...ifade eder.”* Bu tanımın içeriğinde birleşik ürünün tanımı yoktu ve yarı iletken topografyalar hariç tutulmuştu.

6769 sayılı Kanunda ise ürün kavramının tanımı 55. maddede şu şekildedir: *“(2) Ürün, bilgisayar programları hariç olmak üzere, endüstriyel yolla veya elle üretilen herhangi bir nesnenin yanı sıra birleşik bir ürün veya bu ürünü oluşturan parçaları, ambalaj gibi nesnelere, birden çok nesnenin bir arada algılanan sunumlarını, grafik semboller ve tipografik karakterleri ifade eder. (3) Birleşik ürün, sökülüp takılma yoluyla değiştirilebilen veya yenilenebilen parçalardan oluşan üründür.”* Yeni kanunda görüldüğü gibi hem birleşik ürün için bir tanımlama getirilmiş hem de yarı iletken topografyaları ürün tanımından hariç tutulmayarak koruma kapsamına alınmıştır.

II. Koruma Şartları

Tasarım korumasının şartları yenilik ve ayırt edicilik ile kamuya sunmadır. 554 sayılı KHKda koruma şartları, **“Koruma Şartları”** adlı başlıkta, koruma dışı hallerle birlikte incelenmiştir. 6769 sayılı kanunda ise **“Tasarım Hakkı ve Kapsamı”** üst başlığında ve **“Yenilik ve Ayırt Edicilik”** ile **“Kamuya sunma”** alt başlıkları ile düzenlenmiştir.

A. Yenilik

Türk tasarım hukukunda tasarımların korunmasında mutlak yenilik kriteri benimsenmiştir¹⁵. Mutlak yenilik ifadesinden anlaşılması gereken, söz konusu tasarımın dünya çapında daha önce kamuya sunulmamış olmasıdır. AB hukukunda da dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmuş olan eski tarihli bir başka tasarımın varlığı yenilik kriterinin ortadan kaldırır. Ancak eğer bu dünyanın başka yerinde kamuya sunulmuş olan tasarımdan, AB topluluğu içerisindeki o tasarımın uygulandığı sektörle ilgili kişilerin haberinin olma

¹⁵ Şehirli, Feyzan Hayal, “Türk Hukukunda Tasarımlara Yönelik Uygulamalar” Sempozyum 2004, <http://cv.ankara.edu.tr/duzenleme/kisisel/dosyalar/13052014133235.pdf>, s. 4; Yalçın, Dilek, Tasarım Hakkı ve Tasarım Hakkının Hükümsüzlüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 101; Tekil, s. 243; Bilgin, A. Aslı, Endüstriyel Tasarım Hakkı ve Tazminat Davaları, İstanbul 2006, s. 30.

imkanı yoksa bu yenilik kriterine hanel getirmez¹⁶. Bu farklılık sebebiyle Türk hukukunda aranan yenilik derecesinin oldukça yüksek olduğu doktrinde kabul edilmektedir¹⁷.

554 sayılı KHKda yenilik 6. maddede; *“Bir tasarımın aynısı, başvuru veya rüçhan tarihinden önce dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış ise o tasarım yeni kabul edilir. Tasarımlar sadece küçük ayrıntılarda farklılık gösteriyorlarsa aynı kabul edilir. Kamuya sunma, sergileme, satış gibi yollarla piyasaya sürme, kullanma, tarif, yayım tanıtım veya benzer amaçlı faaliyetleri kapsar. Üçüncü şahıslara yapılan ve açıkça veya zımnen gizlilik niteliği taşıdığı anlaşılan açıklamalar kamuya sunmanın kapsamı dışındadır.”* hükmü yer almıştır. 6769 sayılı kanunun 56. maddesinde yenilik şu şekilde düzenlenmiştir: *“(4) Bir tasarımın aynısı; a) Tescilli tasarım için başvuru veya rüçhan tarihinden önce, b) Tescilsiz tasarım için tasarımın kamuya ilk sunulduğu tarihten önce, dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış ise o tasarım yeni kabul edilir. Tasarımlar sadece küçük ayrıntılarda farklılık gösteriyorsa aynı kabul edilir.”* Tasarımda yenilik kavramının tanımı değişmemiştir. Ancak tescilsiz tasarımlar için de bir düzenleme yapılarak yeni kanunla düzenleme genişletilmiştir. Buna göre tescilli tasarımlarda başvuru ve rüçhan tarihi göz önünde bulundurulurken, tescilsiz tasarım için kamuya sunma tarihi önemlidir.

Yenilik konusunda yeni kanunda öngörülen en önemli değişiklik, artık yenilik incelemesinin tescil başvurusu yapıldığı sırada Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından re’sen yapılacak olmasıdır. Her ne kadar yenilik ve ayırt edicilik unsurları tasarımı oluşturan temel şartlarından olsa da KHK döneminde başvurular bu unsurlar incelenmeksizin yayımlanmaktaydı. KHK kapsamında yenilik sadece üçüncü kişilerin itirazları üzerine değerlendirilmekteyken yeni kanunun yürürlüğe girmesi ile tasarımlarda kurum tarafından yenilik incelemesi uygulaması başlamıştır.

B. Ayırt Edicilik

Ayırt edicilik KHK 7. maddede; *“Bir tasarımın ayırt edici niteliğe sahip olması, bu tasarımın bilgilenmiş kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenim ile ikinci fıkrada belirtilen herhangi bir tasarımın böyle bir kullanıcıda yarattığı genel izlenim arasında belirgin bir farklılık olması anlamındadır. Herhangi bir tasarımın ayırt edici nitelik açısından kıyaslandığı diğer bir tasarımın, a) Başvuru veya rüçhan tarihinde Türkiye’de veya dünyada herhangi bir yerde*

¹⁶ Conea, Alina Mihela, “The Requirements for Protection of the Community Design”, 18 Lex ET Scientia Int’l J. 129 2011, s. 132. Bulling, Alexander; Langöhrig, Angelika; Hellwig, Tillmann, “The Community Design: A New Right of Design Protection for the European Community” 86 J. Pat. & Trademark Off. Soc’y 111 2004, s. 115.

¹⁷ Şehirli, Türk Hukukunda Tasarımlara Yönelik Uygulamalar, s. 4.

piyasaya sunulmuş olması; veya b) Enstitü tarafından tescilli bir tasarım olarak yayınlanmış ve ayırt edici nitelik açısından değerlendirilen tasarımın başvuru veya rüçhan tarihinde henüz koruma süresini doldurmamış olması, gerekir. Ayırt edici niteliğin değerlendirilmesinde, birbirleri ile kıyaslanan tasarımların ilke olarak farklılıklarından çok ortak özelliklerinin değerlendirilmesine ağırlık verilir ve tasarımcının tasarımı geliştirme açısından ne kadar seçenek özgürlüğüne sahip olduğu göz önüne alınır.” şeklinde düzenlenmiştir. KHK'ya göre ayırt ediciliğin belirlenmesindeki kriterler şunlardır: Bilgilenmiş kullanıcıya göre genel izlenimde belirgin farklılık, farklılıklardan çok ortak özelliklere önem verilmesi, tasarımcının tasarımı geliştirmede sahip olduğu seçenek özgürlüğü ve tasarımın uygulandığı ürün ya da alan¹⁸.

6769 sayılı Kanunda yenilik ve ayırt edicilik ayrı ayrı maddelerde değil, tek maddede birlikte ele alınmıştır. 56. maddeye göre ayırt edicilik şu şekilde düzenlenmiştir: *“5) Bir tasarımın bilgilenmiş kullanıcı üzerinde bıraktığı genel izlenim;a) Tescilli tasarım için başvuru veya rüçhan tarihinden önce,b) Tescilsiz tasarım için tasarımın kamuya ilk sunulduğu tarihten önce,kamuya sunulmuş herhangi bir tasarımın aynı kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenimden farklı ise bu tasarımın ayırt edici niteliğe sahip olduğu kabul edilir.(6) Ayırt edici niteliğin değerlendirilmesinde, tasarımcının tasarımı geliştirmede sahip olduğu seçenek özgürlüğünün derecesi dikkate alınır.”* Bu düzenleme ile bilgilenmiş kullanıcı¹⁹ üzerinde iki tasarımın bıraktığı genel izlenimin “belirgin” bir şekilde farklı olması gerekliliği ortadan kalkmış, sadece farklı olması yeterli görülmüştür. Bu yeni düzenleme 6/2002 sayılı AB Tüzüğü ile uyumludur²⁰. Bilgilenmiş kullanıcı ifadesinde²¹, tasarımcının tasarımı geliştirmekteki özgürlüğünün ayırt ediciliğin belirlenmesine yapacağı etkide ve tasarımın uygulandığı ürün veya alan kriterinde bir değişiklik yapılmamıştır.

Ayırt edicilik konusunda yeni kanun ile kıyaslanan tasarımların kamuya sunulmuş olması veya tescil edilmiş olması hususundaki farklılık ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca kıyaslanan tasarımların farklılıklarından çok ortak özelliklerine ağırlık verilmesi kuralı da kaldırılmıştır.

¹⁸ Suluk, Cahit, “Tasarım Hukukunda ‘Bilgilenmiş Kullanıcı’ ve Uygulamada Bazı Sorunlar” Bilgi Toplumunda Hukuk - Ünal Tekinalp’e Armağan, C. II, Beta, İstanbul, 2003, s. 388.

¹⁹ Bilgilenmiş kullanıcı, tasarımın uygulandığı ürün hakkında normal bir kullanıcıya göre daha fazla bilgisi olan, bu konudaki katalogları incelemiş ancak bir uzmandan beklenebilecek teknik bilgiye sahip olmayan kişidir. Saez, Victor M., “Applying for Protection Under the Community Design System” 10 U. Balt. Intell. Prop. L.J. 93 2001-2002, s. 97.

²⁰ AB mevzuatında bilgilenmiş kullanıcı üzerinde tasarımların bıraktığı izlenimin sadece farklı olmasının yeterli sayılması, belirgin bir farklılığın aranmaması eleştiri konusu olmuştur. Conea, s. 134.

²¹ ‘Bilgilenmiş kullanıcı’ yerine ‘ilgili kullanıcı’ ifadesininin kullanılmasının gerektiğine yönelik bir eleştiri için bkz. Suluk, Tasarım Hukukunda ‘Bilgilenmiş Kullanıcı’ ve Bazı Sorunlar, s. 393.

C. Kamuya Sunma

Hakkında koruma talep edilen tasarımın korunabilmesi için bu tasarımın kamuya sunulmuş olması gerekir. Kamuya sunma, gizli tutma şartıyla bir gruba sunmayı kapsamaz. Yenilik kriteri düzenlenirken de 554 sayılı KHK'da dünyanın herhangi bir yerinde daha önceden kamuya sunulmamış olmadan bahsedilmiş ve kamuya sunma ifadesi 6. maddede *“Kamuya sunma, sergileme, satış gibi yollarla piyasaya sürme, kullanma, tarif, yayım tanıtım veya benzer amaçlı faaliyetleri kapsar.”* şeklinde ifade edilmiştir. 6769 sayılı Kanunda kamuya sunma ayrı bir maddede ele alınmıştır. 57. maddede kamuya sunma şu şekilde ifade edilmiştir: *“(1) Kamuya sunma; sergileme, satış gibi yollarla piyasaya sürme, kullanma, tarif, yayım, tanıtım veya benzer amaçlı faaliyetleri kapsar. Tasarımın gizlilik şartıyla üçüncü bir kişiye açıklanması kamuya sunma sayılmaz. (2) Koruma talep edilen bir tasarım, başvuru tarihinden veya rüçhan talebi varsa rüçhan tarihinden önceki on iki ay içinde tasarımcı veya halefi ya da bu kişilerin izni ile üçüncü bir kişi tarafından veya tasarımcı ya da halefleri ile olan ilişkinin kötüye kullanımı sonucu kamuya sunulması hâlinde bu açıklama tasarımın yeniliğini ve ayırt edici niteliğini etkilemez.”*

III. Koruma Şekli

A. Tescilli Tasarım Koruması

Tescilli tasarım koruması tasarım hukukunda kuraldır. Esas olan tescilli tasarım korumasıdır. Tescil ile resmi olarak ürüne koruma sağlanmış olur. Tescil tasarımcıya sağlanan mutlak hakkın menfi ve müspet yönleri ile işlev görür hale gelmesini sağlar²². Tescilli tasarımlar, tasarım sahibine inhisari nitelikte yetkiler verir, bir mutlak hak sağlar, tasarım hakkının hukuki işlemlere konu olabildiğini sağlar, ülkeseldir ve süreye bağlıdır²³.

Tasarım tescilinin olumlu ve olumsuz etkisi vardır. Olumlu etkisine göre, tasarım tescili hak sahibine tasarlanan veya tasarımın uygulandığı ürünü üretme, piyasaya sunma, satma, sözleşme yapmak için icapta bulunma, ithal etme ve bu amaçlarla elde bulundurma, kullanma haklarını verir. Olumsuz yöne göre ise tasarım sahibinden başkalarının yukarıda sayılan eylem ve işlemleri yapmasına engel olur²⁴.

Tescilli tasarımın tescilsiz tasarıma göre en önemli farkı, tescilsiz tasarımda sadece kopyalamaya karşı korumanın sağlanmış olması, tescilli tasarımın daha geniş bir koruma sağlamasıdır. Tescilli tasarımda üçüncü kişiler aynı veya ayırt

²² Şelli Dilek, Çiğdem, “Genel Olarak Tasarım Tescili ve Koruma Tedbirlerinin Uygulanma Sorunu” FMR C.8, S. 2. 2008. s. 158.

²³ Suluk, Cahit, “Türkiye’de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme” Erzurumluoğlu Armağanı, 2012, s. 729.

²⁴ Suluk, Türkiye’de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik bir Değerlendirme, s. 729.

edilemeyecek kadar benzer olan tasarımı, tescilli olandan tamamen bağımsız ve habersiz olarak meydana getirmiş dahi olsalar tescilli tasarım korunur²⁵. Bu durum 6769 sayılı Kanun öncesinde tescilsiz tasarımlar FSEK hükümlerine göre korunurken de bu şekildeydi, yeni kanun ile de değişmemiştir.

Tescilli tasarım korumasının sağladığı inhisari hak herkese karşı ileri sürülebilir olduğundan, hem bu hakka tecavüz ederek ürünü satana, hem de söz konusu ürünü elinde bulundurana karşı ileri sürebilecektir²⁶.

6769 sayılı Kanun ile getirilen en önemli yeniliklerden birisi tasarım tescil başvurularında Türk Patent ve Marka Kurumu'nun re'sen yenilik incelemesi yapacak olmasıdır. Kanununun 64(6) maddesinde açıkça kurum yeni olmadığı tespit edilen başvuruları reddeder demiştir.

Türkiye'de 1995 yılında sadece 2.914 tasarım başvurusu yapılmışken, 2013 yılında 43.673 olmuştur ve her sene artmaktadır²⁷. Belirtilen sayı, dünya çapında oldukça büyük bir sayıdır ve bu haliyle Türkiye dünyada 4. sırada yer almaktadır²⁸. Ancak ne yazık ki, tescil edilmiş olan bu tasarımların %90'ının yeni olmadığı, yani tasarım olmanın esaslı şartını sağlamadığı düşünülmektedir²⁹. KHK döneminde 6 ay olan itiraz süresinde, ilgili kişilerin durumdan haberdar olup itiraz etmemesi halinde yeni olmayan bu tasarımların tescili kesinleşmekte ve esas hak sahiplerine karşı, kötü niyetle kullanılmaktaydı³⁰. Bu sebeple yenilik incelemesinin re'sen, başvuru sırasında yapılacak olması yerinde bir değişiklik olmuştur³¹.

6769 sayılı Kanun ile tasarım tesciline itiraz süresi 6 aydan 3 aya indirilmiştir. Bu da tescilin korumasının etkisini artırır. Zaten artık yenilik incelemesi, tescil başvurusu sırasında re'sen yapılacağından ve itiraza bağlı olmadığından, itiraz süresinin uzun olmasına gerek kalmaması anlaşılabilir bir durumdur.

²⁵ Suluk, Türkiye'de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme, s. 730.

²⁶ Suluk, Türkiye'de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme, s. 730

²⁷ Türk Tasarım Danışma Konseyi, Tasarım Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2014-2016. <http://www.turkpatent.gov.tr/TurkPatent/resources/temp/086903F7-EB69-4606-88F2-88937BE73458.pdf> Erişim Tarihi: 29.03.2017.

²⁸ Türk Tasarım Danışma Konseyi, Tasarım Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2014-2016. <http://www.turkpatent.gov.tr/TurkPatent/resources/temp/086903F7-EB69-4606-88F2-88937BE73458.pdf> Erişim Tarihi: 29.03.2017.

²⁹ Suluk, Türkiye'de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme, s. 732.

³⁰ Hasdoğan, Gülay, "Türkiye'de Endüstriyel Tasarımların Korunmasında Uygulamaya Yönelik Sorunlar: Ayırt Edici Nitelik Değerlendirmesi İçin Kavramsal Bir Model Önerisi", Legal FSHD, C. I, S. 2/2005, s. 344.

³¹ Re'sen incelemenin nasıl yapılıyor olduğuna dair, TürkPatent Kurumu Tasarımlar Dairesi Başkanı Fatih Karahan, Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Enstitüsü tarafından yapılan "6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu" sempozyumundaki sözlü bildirisinde, görevliler tarafından "Google Images" araması yapıldığını belirtmiştir.

B. Tescilsiz Tasarım Koruması

Tescilsiz tasarımların tasarım hukukuna göre korunması 6769 sayılı Kanun ile ilk defa mümkün olmuştur. 55. maddenin 4. bendinde açık şekilde tescilsiz tasarımların da tasarım korumasına sahip olduğu şu şekilde belirtilmiştir: *“Tasarım; bu Kanun hükümleri uyarınca tescil edilmiş olması hâlinde tescilli tasarım, ilk kez Türkiye’de kamuya sunulmuş olması hâlinde ise tescilsiz tasarım olarak korunur.”*⁵⁵⁴ sayılı KHK döneminde tescilsiz tasarımların korunması genel hükümlere bırakılmaktaydı. Eser kapsamı içine giren tasarımlar FSEK hükümlerine göre, girmeyenler ise haksız rekabet hükümlerine göre korunmaktaydı³². Bu da bir çok soruna sebep olmaktaydı. 6769 sayılı Kanun ile, tescilsiz tasarımların genel hükümlere tâbi olduğu hükmü kaldırılmış olsa da, 58. maddenin 3. bendinde şu ifade bulunmaktadır: *“Bu Kanun kapsamında sağlanan tasarım koruması, 5/12/1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda aranan şartları taşıması hâlinde söz konusu Kanunla öngörülen korumaya hâlel getirmez.”*Bu durumda eğer, bir tescilsiz tasarım FSEK kapsamında eser olarak kabul ediliyorsa, FSEK hükümlerine göre korunmaya devam edebilecektir.

Tescilsiz tasarım koruması, tescilli tasarım koruması anlatılırken de değinildiği gibi, tescilli tasarım koruması kadar geniş bir koruma değildir. Yalnızca kopyalamaya karşı tasarım sahibini korur³³. Bu korumanın süresi de tescilli tasarım korumasına göre daha az olup, üç yıldır³⁴. Tescilsiz tasarım korumasının tescilli korumaya göre daha az kazançlı olması anlaşılabilir bir durumdur, çünkü tescilsiz tasarım korumasının tescilli tasarım korumasını gereksiz hale getirmesi yanlıştır.

Tescilsiz tasarım koruması, kamuya sunma eylemi ile, başka bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden başlar. Bu koruma ile özellikle de moda, tekstil ve ambalaj gibi tasarım sayısının çok fazla olduğu sektörlerde tasarım koruması için kolay bir yol getirilmiştir. Tasarım hakkı sahibi isterse kamuya sunduktan sonra bir sene içinde tescil için başvurarak bu korumayı tescilli hale getirebilir.

6/2002 sayılı AB Tüzüğünde tescilsiz tasarım koruması düzenlenmiş olduğundan, yeni kanun ile Türk hukukunda da bu sistemin düzenlenmesi

³² Tescilsiz fikri ürünlerin rekabet hukuku hükümlerine göre korunmasına dair karşılaştırmalı hukuk bakımından ayrıntılı bilgi için bkz. Suluk Cahit, “A Comparative Law Perspective of the Protection of Unregistered Industrial Products Under Turkish Unfair Competition Law” International Review of Intellectual Property Law Vol. 43 7/2012 s. 825-846.

³³ Buna telif stili koruma da denmektedir. Bkz. Suluk, Türkiye’de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik bir Değerlendirme, s. 730.

³⁴ Tescilsiz tasarım koruması daha çok moda sektörü gibi hızlı gelişen, hızlı üreten ama hızlı da tükenen sektörlerde kullanılacağından, 3 yıl yeterli bir süre olarak görülebilir. Saez, Applying for Protection Under the Community Design System s. 95.

yerinde olmuştur. AB hukukuna tescilsiz tasarım korumasının kazandırılması³⁵ Max Planck Enstitüsü'nün 1972 yılında yaptığı çok geniş kapsamlı saha araştırması sonucunda bu kuruma çok büyük oranda ihtiyaç duyulduğunun tespit edilmesiyle olmuştur³⁶. Zaten 6769 sayılı Kanun öncesinde de farklı düzenlemelerle, gerek FSEK gerek marka gerek haksız rekabet hükümleriyle korunmaya çalışıldığı düşünüldüğünde bunun gerçek bir ihtiyaç olduğu daha da açık hale gelir.

IV. Koruma Kapsamı ve Koruma Dışı Haller

A. Koruma Kapsamı

Tasarım hakkının sağladığı korumanın kapsamı ürünün görünüm özellikleriyle sınırlıdır³⁷. 554 sayılı KHK'da tasarım hakkının kapsamının nasıl belirleneceği şu şekilde düzenlenmiştir: *“Bir tasarımın koruma kapsamı belirlenirken buna, 7 nci maddeye uygun olarak o tasarımın bilgilenmiş kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenimle bariz bir benzerlik gösteren bütün tasarımlar dikkate alınır. Koruma kapsamının belirlenmesinde, kıyaslanan tasarımların farklılıklarından çok ortak özelliklerine ağırlık verilir ve tasarımcının tasarlama açısından seçenek özgürlüğüne sahip olduğu dikkate alınır.”* Bu durumda söz konusu tasarımla benzerlik gösteren ürünler de bu korumanın kapsamına girecektir ve benzerlik belirlenirken de farklılıklardan çok ortak yönler ağırlık verilerek değerlendirme yapılacaktır.

Bu çalışmanın konusu bakımından 554 sayılı KHK'nın bu maddesinin önemli olan ilk kısmı *“farklılıklardan çok ortak özelliklere ağırlık verilir”* ifadesidir. Bu ifade yeni kanunda bulunmamaktadır. Ayrıca *“bilgilenmiş kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenimle bariz bir benzerlik gösteren bütün tasarımlar”* ifadesi de önemlidir. Tasarım hakkına tecavüz sayılan fiilleri düzenleyen 48. maddede de aynı ifade bulunmaktadır: *“a) Tasarım hakkı sahibinin izni olmaksızın tasarımın aynısını veya belirgin bir şekilde benzerini yapmak, üretmek, piyasaya sunmak, satmak, sözleşme akdi için icabda bulunmak, kullanmak, ithal etmek ve bu amaçlarla depolama, elde bulundurmak”*. Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi KHK döneminde bir ürünün aynısı ya da bariz şekilde benzeri ürünler tasarım hakkını ihlal etmekteydi. Bu durum yeni kanun ile değişmiştir. 6769 madde 81'de tecavüz fiili tanımlanırken; *“a) Tasarım sahibinin izni olmaksızın bu Kanun hükümlerine göre koruma kapsamındaki bir tasarımın kullanıldığı veya uygulandığı ürünün aynısını veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerini üretmek, piyasaya sunmak, satmak, sözleşme*

³⁵ Burada İngiliz hukukunu ayrı tutmak gerekir. Çünkü bu düzenlemenin öncesinde de İngiliz hukkunda tescilsiz tasarım koruması vardı. Bulling; Langöhrig; Hellwig, s. 112.

³⁶ Miniotas, s. 8.

³⁷ Karahanlı, Suluk, vd., 285.

yapmak için öneride bulunmak, ticari amaçla kullanmak veya bu amaçlarla bulundurmamak, başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak, ithal işlemine tabi tutmak.” fiilleri tecavüz kapsamında sayılmıştır. Buradaki **“ürünün aynı veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzeri”** ifadesiyeni kriterin bu olduğunu gösterir. 6/2002 sayılı AB Tüzüğü madde 6(1)’de ise ayırt edicilik kriteri olarak **“iki tasarımın bilgilenmiş kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenimlerin birbirinden farklı olması”** kabul edilmiştir.

Hem eski hem de yeni düzenlemeye göre tasarım korumasının kapsamı yenilik ve ayırt edicilik kriterlerine göre belirlenmektedir. Her iki durumda da aralarında küçük farklar bulunan iki tasarım ayırt edici sayılmayacak ve önceden tescil edilmiş olan veya önceden kamuya sunulduğu için tescilsiz korumadan yararlanan tasarım korunacaktır.

B. Koruma Süresi

Tescilli tasarımlar bakımından koruma süresinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Hem 554 sayılı KHK hem de 6769 sayılı Kanuna göre tescilli tasarımların koruma süresi 5 yıldır ve bu 5 yıllık süre, yine 5 yıllık dönemler halinde 25 yıla kadar uzatılabilir.

Koruma süresi bakımından değişiklik, tescilsiz tasarım koruması konusunda olmuştur. Daha önce de bahsedildiği gibi 554 sayılı KHK döneminde tescilsiz tasarım koruması bu KHK ile düzenlenmemiş ve genel hükümlere bırakılmıştı. 6769 sayılı Kanunla tescilsiz tasarım düzenlenmiş olduğu için bunun süresi de düzenlenmiştir. Bu kanunun 69. maddesinin 2. bendine göre tescilsiz tasarımların koruma süresi, kamuya sunulduğu tarihten itibaren 3 yıldır. Ancak 58. maddenin 3. bendine göre eğer bir tescilsiz tasarım FSEK hükümlerine göre eser olarak kabul ediliyorsa, 6769 sayılı kanun hükümleri, FSEK’in korumasına halel getiremeyeceğinden, bu kapsamdaki tasarımlarda 3 yıllık süre değil, FSEK’te öngörülen süreler geçerli olacaktır.

C. Koruma Dışı Haller

554 sayılı KHK’ya göre tasarım korumasının kapsamı dışında kalan haller; kamu düzenine ve genel ahlaka aykırılık ile teknik fonksiyonun tasarımı şekillendirmesi halleridir. 6769 sayılı Kanun ile koruma dışı hallere bir durum daha eklenmiştir. 58. maddenin 4. bendine göre **“Paris Sözleşmesinin 2 nci mükerrer 6 ncı maddesi kapsamında yer alan hükümlerle alametleri ile bu kapsam dışında kalan ancak kamuyu ilgilendiren, dinî, tarihî ve kültürel değerler bakımından halka mal olmuş ve ilgili mercilerin tescil izni vermediği işaretlerin, armaların, nişanların veya adlandırmaların uygunsuz kullanımını içeren tasarımlar”** da koruma dışı hallerdendir. Bu ekleme ile AB mevzuatına uyum sağlanmıştır.

D. Korumanın Sınırları

Tasarımdan doğan haklar münhasıran bu hakkın sahibine aittir. Bu durumda tasarım hakkı sahibi dışındaki kişiler, tasarım sahibinin izni olmadan, koruma kapsamındaki tasarım veya tasarımın uygulandığı ürünü üretmez, piyasaya sunamaz, satamaz, ithal edemez, ticari amaçlı kullanamaz veya bu amaçlarla elde bulunduramaz yahut bu tasarım veya tasarımın uygulandığı ürünle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunamaz.

Tescilsiz tasarım koruması, tescilli tasarıma göre daha yüzeysel bir koruma sağlar. Bu tür bir koruma, hak sahibine birinci hakkını ihlal eden fiilleri engelleme hakkını sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak alınması hâlinde verir. Oysa tescilli korumanın kapsamı o tasarıma benzer bütün ürünleri içine alacak kadar geniştir. Madde 59(2)de *“Korunan tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı tarafından bağımsız olarak yapılan tasarımın koruma kapsamındaki tasarımdan kopyalanmış olduğu kabul edilmez.”* denilerek, bu sınırlı korumaya bir de istisna getirilmiş ve iyiniyetli, kendi tasarımlarını bağımsız olarak yapmış ve diğer tasarımın varlığından haberdar olmayan, haberdar olacak durumda da olmayan kişiler korunmuştur.

Kişisel amaçla sınırlı kalan ve ticari amaç taşımayan fiiller, deneme amaçlı fiiller, eğitim veya referans amaçlı çoğaltmalar, uluslararası trafik serbestisi, ön kullanım hakkı, hakkın tükenmesi, onarım amaçlı kullanım ve sessiz kalma nedeniyle hak kaybı tasarım korumasının sınırlarının dışında kalır³⁸. Bu konularda önemli bir değişiklik yapılmadığından, aşağıda daha özellikli olan ve önemli değişikliklere konu olmuş olan birleşik ürün parçaları ve çoklu başvuru, korumanın sınırları bakımından incelenmiştir.

1) Bileşik Ürün Parçaları

a) Normal Kullanımda Görünmeyen Parçalar

Tasarımın tanımında “görünüm” ifadesi kullanılmaktadır; ancak tasarımın sadece görünümle ilgili olduğunu söylemek yanlış olur³⁹. Tasarımların görme duyusu dışında duyuyla algılanabilecek, sertlik, esneklik, terletici olup olmama gibi farklı özellikleri de vardır⁴⁰.

³⁸ Karahan, Suluk, vd., s. 286.

³⁹ Görünmeyen tasarımlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Suluk, Cahit, “Topluluk ve Türk Hukukunda Görünmeyen Tasarımlar” İÜHFM, C. LX, S. 1-2/2002, s. 205-214.

⁴⁰ Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Enstitüsü tarafından düzenlenen 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumunda Prof. Dr. Feyzan Hayal Şehirli Çelik’e bir dinleyici tarafından, artık tasarım başvurusunda tarifname vermek gerekmediğine göre, tasarımın

Eski KHK'nın aksine yeni kanunda bileşik ürün parçalarının olağan kullanımda görünmeyen kısımlarının korunmayacağı, ayırt edici olmadıkları gerekçesiyle açıkça düzenlenmiştir.

b) Onarım Amaçlı Kullanım

Hem KHK'ya hem de yeni kanuna göre bileşik ürünün görünümüne bağımlı olan parçaların, birleşik ürüne orijinal görünümünü yeniden kazandırmak üzere onarım amacıyla ve bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten üç yıl sonra kullanılması tasarım hakkının ihlali sayılmaz. Onarım amaçlı kullanım tasarım hakkının istisnasını oluşturur. Bu konuda Türk hukukunun AB ile uyumlu olması bilhassa gereklidir. Çünkü onarım amaçlı kullanım en çok otomotiv piyasasında söz konusudur ve bu piyasa yoğun olarak ithal ürünlerle yürümektedir⁴¹.

6769 sayılı Kanun bu istisnanın kapsamını eşdeğer parça koruması ile genişletmiştir. 6769 sayılı Kanun madde 59'a göre: *"(5) Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca yayımlanan eşdeğer parçaların dördüncü fıkra kapsamında ve tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl içinde kullanımı tasarım hakkının ihlali sayılmaz."* Hazine Müsteşarlığı'nın 2015/2 sayılı 13.01.2015 sayılı genelgesinde eşdeğer parça şu şekilde tanımlanmıştır: *"Eşdeğer (muadil) parça, bir motorlu aracın montajında kullanılan esas-orijinal parçaların değiştirilmesi amacıyla üretilen, ilgili yasal mevzuat (yönetmelik, standart, teknik düzenleme) çerçevesinde belirlenen deney, muayene metodlarına göre orijinal parçayla (kütle, boyut, malzeme ve işlevsellik vb.) kıyaslanarak tespit edilen kriterlere uygunluğu, akredite bir kuruluş tarafından belgelendirilmiş parçadır"*⁴².

c) Teknik Açıdan Belirli Şekilde Olması Gereken Parçalar

Teknik açıdan belirli şekilde olması gereken ürünlerin tasarımları ayırt edicilik kriterini taşımayacaklarından tasarım korumasından yararlanamazlar⁴³. Aynı şekilde teknik açıdan belirli şekilde olması gereken parçalar da tasarım korumasından yararlanamayacaklardır.

gözle görülmeyen yalnızca tarifnamede tarif edilen özelliklerinin nasıl anlaşılacağı sorulmuş, kendisi, tarifname zaten bağlayıcı bir belge olmadığı için tasarımın niteliğinin belirlenmesi açısından bir etkisi olmadığını, bu gibi özelliklerin kurum tarafından tarifname olmadan da anlaşılabilceği cevabını vermiştir.

⁴¹ Pınar, Hamdi, "Tasarım ve Haksız Rekabet Hukuku Açısından Yedek Parçaların Korunması ve Türkiye'nin Ekonomi Politik Tercih Sorunu" İÜHFD Özel Sayı C. 2 2015, s. 739.

⁴² Hazine Müsteşarlığı 2015/2 sayılı 13.01.2015 tarihli genelgesi.

⁴³ Tasarımcıya seçenek bırakmayan tasarımların hukukî durumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Suluk, Cahit, "Tasarımcıya Seçenek Bırakmayan Tasarımların Hukuki Durumu", Prof. Dr. Ömer TEOMAN'a 55. Yaş Günü Armağanı, C. I, Beta, İstanbul 2002, s. 645-670.

d) Ürünün Görünümüne Bağımlı Parçalar

6769 sayılı Kanununun 59.maddesine göre birleşik ürünün görünümüne bağımlı olan parçaların, birleşik ürüne orijinal görünümünü yeniden kazandırmak üzere onarım amacıyla ve bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten üç yıl sonra kullanılması tasarım hakkının ihlali sayılmaz.

e) Normal Kullanımda Görülebilir, Teknik veya Görsel Zorunluluk Arz Etmeyen, Yeni ve Ayırt Edici Olan Parçalar

6769 sayılı Kanunla birleşik ürünlere parça koruması getirilmiştir. 56. maddeye göre: *“(2) Birleşik ürünün parçasının tasarımı, aşağıdaki şartları taşıyorsa yeni ve ayırt edici niteliğe sahip olduğu kabul edilir: a) Parça birleşik ürüne takıldığında, birleşik ürünün normal kullanımında görünür durumda olmalıdır. b) Parçanın görünür durumda olan özellikleri, yenilik ve ayırt edici nitelik şartlarını karşılamalıdır. (3) Bu maddede yer alan normal kullanım; bakım, servis veya onarım işleri hariç olmak üzere, son kullanıcı tarafından kullanımı ifade eder.”* Bu maddeye göre normal kullanımda görülebilir, yeni ve ayırt edici olan parçalar tasarım korumasının kapsamı içinde olacaktır. Bu maddenin KHK’da karşılığı bulunmamaktaydı.

2) Çoklu Başvuru

Çoklu başvuru KHK’da şu şekilde düzenlenmişti: *“Birden çok tasarımın başvurusu, tek başvuru ile yapılabilir. Süslemeler hariç olmak üzere, bu olanaktan yararlanmak ancak tek başvuru altında gösterilen her bir tasarımın, tasarlanan ürünlerin aynı altsınıfa veya aynı set/takıma ait olmaları veya bileşik bir ürünün parçaları olmaları veya birden çok nesnenin yada sunuşun bir arada algılanabilen bir birleşimini oluşturmaları durumunda mümkündür. Çoklu başvuru, 26 ncı madde hükümlerinde yer alan ücretlere ek olarak, Yönetmelikte öngörülen ek başvuru ücretine tabidir.”* KHK, çoklu başvuruya bunların birbiri ile kararnamede belirtilen ilişkilerinin olması şartıyla izin vermektedir. Bunun için de bir ek ücret alınmaktaydı. 6769 sayılı Kanunda çoklu başvuru şu şekilde düzenlenmiştir: *“Birden çok tasarımın tescil talebi, ek başvuru ücretinin ödenmesi şartıyla çoklu başvuru altında yapılabilir. Çoklu başvurularda, süslemeler hariç olmak üzere, tasarımın kullanıldığı veya uygulandığı her bir ürünün, aynı sınıfa dâhil olması gerekir. Çoklu başvuru veya çoklu tescili oluşturan tasarımlar bu Kanunun uygulanmasında ayrı ayrı değerlendirilir. Çoklu başvuruda, yedinci fıkrada belirtilen şartlara uymayan tasarımlar için tescil talebinde bulunmuş veya tasarım sayısı belirlenen sayıyı aşmışsa Kurum bu tasarımlar için bölünmüş başvuru yapılmasını ister. Bölünmüş her başvuru için başvuru tarihi, ilk başvuru tarihidir. İlk*

*başvuruda rüçhan hakkı talep edilmişse bu hak bölünmüş her başvuruya da tanınır. Tasarımcı, isminin başvuruda belirtilmemesi hâlinde, tasarımcı olarak belirtilmesini isteme hakkına sahiptir. Ancak, tasarımcı isminin gizli tutulmasını da talep edebilir. Başvuru sahibi tasarımcı değilse veya tasarımcılardan sadece biri veya birkaçıysa, başvuru sahibinin tasarımcı veya tasarımcılardan tasarım başvurusu yapma hakkını ne şekilde elde ettiği başvuruda açıklanır. Tasarım başvurusunda yer alan imla hataları ve açık maddi hatalar, tasarım örneğini değişikliğe uğratmaması şartıyla başvuru sahibinin talebi üzerine düzeltilir. Çoklu başvuruda yer alabilecek tasarım sayısı ve başvuruya ilişkin diğer usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.”*Yeni kanunla çoklu başvuru için çok daha ayrıntılı bir düzenleme yapıldığını, KHK’daki çoklu başvuru şartlarının korunarak, bir de çoklu başvuruda kullanılacak tasarım sayısının sınırlandırıldığını, kurumun bu başvurunun bölünmesini talep hakkının sağlandığını söyleyebiliriz.

Ayrıca tasarımcıya ismini belirtme veya gizli tutma hakkı da verilmiştir. Başvuru konusu olan tasarımların tamamı veya bir kısmı için tasarımcı, başvuru sahibinin kendisi değilse, başvuru sahibinin tescil için başvurma yetkisini nasıl elde ettiğini ispatlaması gerekecektir.

V. Hükümsüzlük

Hükümsüzlük, bir üst kavram olarak kullanılan ve geçersizliğin kastedildiği temel bir borçlar hukuku yaptırımıdır⁴⁴. Tasarım hukukunda hükümsüzlük ise; tescil edilmiş veya tescil başvurusu yapılmış bir tasarımın, kanunda belirtilen durumların varlığı halinde dava yoluyla iptal edilmek suretiyle son bulması demektir⁴⁵.

6769 sayılı Kanun ile hükümsüzlük bakımından bazı değişiklikler olmuştur. Bunlar; yeni hükümsüzlük nedenlerinin getirilmesi, hükümsüzlük talebinde bulunabilecek kişilerde değişiklik ve kısmî hükümsüzlüğün daha farklı bir şekilde düzenlenmesidir. Hükümsüzlüğün etkileri bakımından bir değişiklik yapılmamıştır⁴⁶.

A. Hükümsüzlük Nedenleri

6769 sayılı Kanun ile KHK’da olmayan yeni bazı hükümsüzlük nedenleri getirilmiştir. Bunların ilki kötünüyettir. 77. maddeye göre tasarım tescil başvurusunun kötü niyetle yapıldığı tespit edilirse, bu bir hükümsüzlük nedeni

⁴⁴ Can, Ozan, “Tasarım Hukukunda Hükümsüzlük”, FMR C. 8 S. 2. 2008. s. 79.

⁴⁵ Can, s. 80.

⁴⁶ Hükümsüzlüğün sınaî mülkiyet hukukundaki etkileri bakımından ayrıntılı bilgi için bkz. Suluk, Cahit, “Sınaî Mülkiyet Haklarında Hükümsüzlük Kararlarının Etkisi”, FMHD, S. 3 2006. s. 37-73.

olacaktır. KHK döneminde bu düzenlenmemişti; ancak yargı kararları ile kabul edilmektedir⁴⁷. Bu eksiklik yeni kanunla giderilmiştir.

Yeni kanunla öngörülen bir diğer hükümsüzlük nedeni, tasarımın bir fikri mülkiyet hakkının yetkisiz kullanımını içermesidir. Örneğin; Mickey Mouse karakteri telif hakkı ile korunmaktadır. Bu karakterin, mesela bir kalem ürününün tasarımında kullanılması yenilik ve ayırt edicilik bakımından geçerli bir tasarım oluşturabilir. Ancak bu tasarım Mickey Mouse karakterinin telif hakkı sahibinin izni olmadan yapılmışsa, bu tasarım bir fikri mülkiyet hakkının yetkisiz kullanımını içereceğinden hükümsüzlüğüne karar verilir.

B. Hükümsüzlük Talebi

Hükümsüzlük talebine bulunabilecek kişiler KHK madde 44'te şu şekilde belirtilmekteydi: *“Tasarımın hükümsüzlüğü, ikinci fıkrada sayılan ayırık haller dışında herkes tarafından istenebilir. Tasarımın hükümsüzlüğü, 43 üncü maddenin (c) bendine göre sadece önceki hak sahibi; 13, 14, 15 ve 16 ncı maddelere göre ise, ancak tasarım hakkına sahip kişiler tarafından ileri sürülür.”*Bu hüküm uyarınca tescilli bir tasarımın, sonradan kamuya açıklanan aynı veya benzer nitelikteki diğer tasarımın başvuru tarihi kendisinden önce ise sadece önceki hak sahibi hükümsüzlüğünü talep edebilir. Tasarım hakkının sahibi başka bir kişi ise, bu kişi hükümsüzlüğü iddia edebilir. Diğer bütün durumlarda da herkes hükümsüzlük için mahkemeye başvurabilir. 6769 sayılı Kanununun 78. maddesinde ise yine önceki hak sahibinin ve gerçek hak sahibinin dava açma hakkının olduğu durumlar aynı tutulmuş, diğer bütün durumlarda herkesin değil ancak menfaati olanların dava açabileceği düzenlenmiştir.

C. Kısmî Hükümsüzlük

KHK'nın hükümsüzlük halleri başlığını taşıyan 43. maddesinin son fıkrasında kısmî hükümsüzlük *“Hükümsüzlük nedenleri tasarım başvurusu veya tescilin sadece bir bölümüne ilişkin bulunuyorsa, sadece o bölümü etkileyen ürün veya ürünler için iptal suretiyle, kısmi hükümsüzlüğe karar verilir. Kısmi hükümsüzlük sonucu, iptal edilmeyen ürün veya ürünlerle ilgili kısım için koruma geçerliliğini sürdürür.”* şeklinde düzenlenmişti. Bu düzenlemedeki ifade çoklu tasarım korumasını hatırlatmaktaydı ve AB mevzuatından yapılan hatalı bir çevirinin sonucu⁴⁸. Kalan kısımların geçerliliklerini koruması için herhangi bir şarttan

⁴⁷ Her ne kadar yargı kararları ile kötüniyetli tescilin hükümsüzlüğüne karar veriliyor olsa da, hükümsüzlüğe karar verilene kadar geçen süredeki kullanım haklı kabul ediliyor ve bu kullanıma yönelik tazminat vb. talepler reddediliyordu. Şehirli Çelik, Feyzan Hayal, “Tescilli Tasarım Sahibine Karşı Tecavüz Davası Açılabilir Mi? Yeni Bir Karar Yeni Bir Ufuk” FMR C. 12. 2011 s. 57.

⁴⁸ Suluk, Cahit “Tasarımların Kısmî Hükümsüzlüğü” Fikri Mülkiyet Yıllığı, 2009. s. 321.

da söz edilmemektedir. Türk Patent Kurumu bir yönetmelikle bu konuda yeni bir düzenleme getirerek durumu düzeltmeye çalışsa da, bu kez de hukuk kuralları arasındaki hiyerarşi bozulduğundan sorunlar çıkmıştır⁴⁹. 6769 sayılı Kanun ile bu kurumun yeniden düzenlenmesi isabetli olmuştur. 6769 sayılı Kanunun 77. maddesine göre; “64 üncü maddenin altıncı fıkrasının (b) ve (ç) bentleri ile fikri mülkiyet haklarının yetkisiz kullanımı gerekçesiyle tasarımın bir kısmına ilişkin hükümsüzlük talebinin kabul edilmesi hâlinde, o kısmın tescilli hükümsüz kılınır. Kısmi hükümsüzlük sonucunda tescilin devamı için, kalan kısmın koruma şartlarını sağlaması ve tasarım kimliğini muhafaza etmesi şarttır.” Bu şekliyle yeni düzenleme AB mevzuatı ile de uyumludur⁵⁰. Tasarımın kimliğinin değişmemesi için kalan kısmın tasarımının niteliğinin değişmemesi ve adının aynı kalabilmesi gereklidir.

Kısmi hükümsüzlüğün mümkün olabilmesi için, kalan kısmın koruma şartlarını sağlıyor olması şartı doğaldır. Ancak ikinci şart, yani kalan kısmın tasarım kimliğini muhafaza etmesi şartı, bunun uygulamada çoğu zaman mümkün olmadığı ileri sürülerek eleştirilmektedir⁵¹. Türk Patent ve Marka Kurumu, 6769 sayılı Kanun öncesindeki kararlarında 554 sayılı KHK’da herhangi bir şart aranmadığı için, bunlardan kalan kısmın tasarım kimliğini muhafaza etmesi şartına bağlı kalmaksızın kısmî hükümsüzlük kararları vermektedir⁵². Ancak kısmî hükümsüzlük zaten başlı başına tasarım hukukundaki “genel izlenim” ilkesine aykırıdır⁵³. Eğer kısmî hükümsüzlük sonucunda kalan kısmın ilk baştaki niteliği koruması şartı da olmazsa, kısmî hükümsüzlük sonucunda tasarımın kullanıcı üzerinde bıraktığı genel izlenim artık tamamen değişecek, bu durumda da tasarım bambaşka bir fikri ürüne dönüşecek demektir. Bu yüzden de kısmî hükümsüzlük için kalan kısmın niteliğinin değişmemesi şartının aranmasının yerinde olduğu düşünülmektedir.

⁴⁹ Suluk, Tasarımların Kısmî Hükümsüzlüğü, s. 322.

⁵⁰ 6/2002/AB Tüzüğü madde 25/6.

⁵¹ Suluk, Tasarımların Kısmî Hükümsüzlüğü, s. 324.

⁵² Suluk, Tasarımların Kısmî Hükümsüzlüğü, s. 326.

⁵³ Tasarımın en önemli niteliği olan ayırt ediciliği, tasarımın bilinenmiş kullanıcı üzerinde bıraktığı genel izlenimle belirlendiğinden, genel izlenim tasarımın temelini oluşturur diyebiliriz.

⁵⁴ Suluk, Tasarımların Kısmî Hükümsüzlüğü, s. 328.

SONUÇ

Tasarımlar 1995 yılında düzenlenirken AB mevzuatındaki taslaklar göz önünde bulundurulmuştur, çünkü AB mevzuatı ile uyumluluk hedeflenmiştir. Ancak hem KHK'nın hazırlanması sırasında göz önünde bulundurulmuş taslaklar değişerek yasalastığı için hem de dikkat edilmemiş başka farklılıklardan dolayı her ne kadar AB mevzuatı ile uyum amaçlanmış olsa da iki koruma sistemi arasında büyük farklar ortaya çıkmıştır. 6769 sayılı Kanun tasarımların korunması hususunda bir çok açıdan hem AB ile uyum sağlamış hem de uygulamada karşılaşılan sorunları çözmeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Tescilsiz tasarım koruması, KHK'nın en büyük eksikliklerinden biriydi. Bu eksiklik FSEK ile telif koruması sağlanarak veya haksız rekabet hükümlerine göre çözülmeye çalışılıyordu. Bu eksikliğin giderilmesi yerinde olmuştur. Kısmi hükümsüzlük konusunda uygulamada KHK'nın öngöremediği büyük sorunlar yaşanmaktaydı ve bu da AB müktesebatı ile uyum sağlanarak çözülmeye çalışılmıştır. Eşdeğer parça istisnası ile önemli sektörlerin ihtiyaçlarına cevap verilmiştir.

İncelemesiz tescil sistemi yüzünden Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından tescil edilmiş tasarımların neredeyse %90'ı tasarım korumasının en önemli kriterlerinden olan yenilik kriterini karşılamamaktaydı. Bu da hem itirazların ve hükümsüzlük davalarının yığılmasına hem de farkedilmeyen ama aslında yeni olmayan tasarım sahiplerinin haksız kazançlar elde etmelerine, gerçek hak sahiplerinin mağdur olmasına sebep oluyordu. Şimdi her ne kadar Türk Patent ve Marka Kurumunun bu incelemeleri nasıl yapacağı, yeterli titizlikle yapılıp yapılamayacağı ve bu konuda gelecekte bizi ne gibi sorunların beklediği belli olmasa da, en azından bir inceleme yapılacağı için sorun büyük ölçüde ortadan kalkacaktır.

6769 sayılı Kanun genel hatlarıyla AB mevzuatı ile uyumludur ama bazı yönlerden hâlâ iki hukuk sistemi arasında farklılıklar bulunmaktadır. Mesela, yenilik bakımından mutlak yenilik kriterinde bir değişiklik yapılmayarak olan durum korunmuştur.

Bu çalışmada, 6769 sayılı Kanun ile getirilen yenilikler ışığında Türk Tasarım Hukukunun yeni dönemi değerlendirilmiştir. Sonuç olarak 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun bir çok soruna çözüm olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bilgin, A. Aslı**, Endüstriyel Tasarım Hakkı ve Tazminat Davaları, İstanbul 2006.
- Bulling, Alexander**; Langöhrig, Angelika; Hellwig, Tillmann, “The Community Design: A New Right of Design Protection for the European Community” 86 J. Pat. & Trademark Off. Soc’y 111 2004.
- Can, Ozan**, “Tasarım Hukukunda Hükümsüzlük”, FMR C. 8 S. 2. 2008. s. 77-94.
- Du Mont, Jason J.; Janis, Mark D.**, “Functionality in Design Protection Systems” 19 J. Intell. Prop. L. 261 2011-2012.
- Fryer, W.T.** “Optimizing Economic Benefits by Encouraging Use of Design Registrations and Patent Protection” Journal of the Patent and Trademark Office Society, October 2003.
- Güneş, İlhami**, “Endüstriyel Tasarım Tescilinin Sağladığı Hukuksal ve Cezai Koruma ile Uygulama Sorunları” FMR C. 7 S. 3. 2007. s. 11-42.
- Hasdoğan, Gülay**, “Türkiye’de Endüstriyel Tasarımların Korunmasında Uygulamaya Yönelik Sorunlar: Ayırt Edici Nitelik Değerlendirmesi İçin Kavramsal Bir Model Önerisi”, Legal FSHD, C. I, S. 2/2005, s. 341-353.
- Jehoram, H.C.**, “The EC Green Paper on the Legal Protection of Industrial Design: Half Way Down the Right Track – A View from the Benelux” E.I.P.R. 14(3), 1992.
- Karahan, Sami**; Suluk, Cahit; Saraç, Tahir; Nal, Temel, Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları. Ankara 2012.
- Kılıçoğlu, Ahmet**. Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar. Ankara 2013.
- Kur, A.**, “The Green Paper’s “Design Approach” – What’s wrong with it” E.I.P.R. 15(10), 1993.
- Miniotas, Mikas**, Novelty and Individual Character in the Community Design Law, Unpublished Master’s Thesis, 2005.
- Pınar, Hamdi**, “Tasarım ve Haksız Rekabet Hukuku Açısından Yedek Parçaların Korunması ve Türkiye’nin Ekonomi Politik Tercih Sorunu” İÜHFD Özel Sayı C. 2 2015, s. 739-774.
- Saez, Victor M.**, “Applying for Protection Under the Community Design System” 10 U. Balt. Intell. Prop. L.J. 93 2001-2002.
- Saez, Victor M.**, “The Unregistered Community Design” E.I.P.R. 24(12), 2002.
- Suluk, Cahit**, “A Comperative Law Perspective of the Protection of Unregistered Industrial Products Under Turkish Unfair Competition Law” International Review of Intellectual Property Law Vol. 43 7/2012. s. 825-846.

Suluk, Cahit, “Sınai Mülkiyet Haklarında Hükümsüzlük Kararlarının Etkisi”, FMHD, S. 3 2006, s. 37-73.

Suluk, Cahit, “Tasarım Hukukunda ‘Bilgilenmiş Kullanıcı’ ve Uygulamada Bazı Sorunlar” Bilgi Toplumunda Hukuk - Ünal Tekinalp’e Armağan, C. II, Beta, İstanbul, 2003, s. 387-395.

Suluk, Cahit, “Tasarımcıya Seçenek Bırakmayan Tasarımların Hukuki Durumu”, Prof. Dr. Ömer TEOMAN’a 55. Yaş Günü Armağanı, C. I, Beta, İstanbul 2002, s. 645-670.

Suluk, Cahit, “Tasarımların Kısmî Hükümsüzlüğü” Fikri Mülkiyet Yıllığı, 2009.

Suluk, Cahit, “Topluluk ve Türk Hukukunda Görünmeyen Tasarımlar” İÜHF, C. LX, S. 1-2/2002, s. 205-219.

Suluk, Cahit, “Türkiye’de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme” Erzurumluoğlu Armağanı, 2012, s. 719-737.

Suluk, Cahit. Yedek Parça Tasarım Hakkının Korunması (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2000.

Şehirli Çelik, Feyzan Hayal, “Tescilli Tasarım Sahibine Karşı Tecavüz Davası Açılabilir Mi? Yeni Bir Karar Yeni Bir Ufuk” FMR C. 12. 2011, s. 39-69.

Şehirli, Feyzan Hayal, “Türk Hukukunda Tasarımlara Yönelik Uygulamalar” Sempozyum 2004, <http://cv.ankara.edu.tr/duzenleme/kisisel/dosyalar/13052014133235.pdf> Erişim Tarihi: 28.03.2017.

Şelli Dilek, Çiğdem, “Genel Olarak Tasarım Tescili ve Koruma Tedbirlerinin Uygulanma Sorunu” FMR C.8, S. 2. 2008.

Tekil, Müge, “554 Sayılı KHK Çerçevesinde Endüstriyel Tasarım Kavramı ve Koruma Şartları” İHF C. LV S.4 1997.

Tekinalp, Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku. İstanbul 2002.

Tunalı, İsmail, Tasarım Felsefesine Giriş. İstanbul 2002.

Türk Tasarım Danışma Konseyi, Tasarım Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2014-2016. <http://www.turkpatent.gov.tr/TurkPatent/resources/temp/086903F7-EB69-4606-88F2-88937BE73458.pdf> Erişim Tarihi: 28.03.2017.

Yalçın, Dilek, Tasarım Hakkı ve Tasarım Hakkının Hükümsüzlüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

